STUDIA Z DZIEJÓW PAŃSTWA I PRAWA POLSKIEGO
XXIV — 2021
STUDIES IN HISTORY OF POLISH STATE AND LAW

DOI: 10.48269/2450-6095-sdpipp-24-002 e-ISSN 2450-6095; ISSN 1733-0335

Paweł Cichoń
dr hab., Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
https://orcid.org/0000-0001-8619-9839

Zmiany prawnoustrojowe w „napoleońskim" Krakowie w latach 1809–1815

1. Wprowadzenie; 2. Nazwa urzędowa i status miasta Krakowa; 3. Podział administracyjny obszaru miasta Krakowa; 4. Zmiany prawnoustrojowe, w administracji i sądownictwie; 4.1. Zmiany prawnoustrojowe; 4.2. Reorganizacja administracji miejskiej; 4.3. Nowa organizacja sądownictwa; 5. Ograniczenia praw krakowskiej ludności żydowskiej; 6. Podsumowanie.

1

W 1809 r. doszło do wybuchu kolejnej wojny Austrii z Francją. Głównym celem agresji austriackiej było rozbicie armii Księstwa Warszawskiego i doprowadzenie do likwidacji ośrodka polskiej państwowości. Habsburgowie chcieli też zabezpieczyć teren Galicji przed ewentualną dywersyjną działalnością armii Księstwa, co mogłoby utrudnić im walkę z Napoleonem[1]. Dodatkowo zajęcie Księstwa Warszawskiego przez armię austriacką mogło zachęcić Prusy do wystąpienia przeciwko Francji[2]. Dnia 14 kwietnia 1809 r. wojska austriackie przekroczyły Pilicę, a 19 kwietnia doszło do w zasadzie nierozstrzygniętej bitwy pod Raszynem. Dwa dni później bez walki poddano Warszawę. Książę Józef Poniatowski dzięki śmiałym decyzjom taktycznym w dniach 27–30 kwietnia spowodował przeniesienie działań wojennych na teren Galicji, gdzie przystąpiono niemal od razu do organizowania tymczasowych polskich władz administracyjnych[3].

W ostatniej fazie zwycięskiej ofensywy, 15 lipca 1809 r., wojska francuskie zajęły Kraków. Tym sposobem doszło do obalenia 13-letnich rządów austriackich w mieście. O 6.00 rano od strony bramy Floriańskiej wkroczyły do Krakowa od-

[1] K. Krzos, *Z księciem Józefem w Galicji w 1809 roku. Rząd Centralny Obojga Galicji*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1967, s. 56.

[2] J. Czubaty, *Księstwo Warszawskie (1807–1815)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, s. 199–200.

[3] K. Krzos, *op. cit.*, s. 64; 82; M. Kallas, *Organy administracji terytorialnej w Księstwie Warszawskim*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1975, s. 12–13.

działy polskie, dowodzone przez generała Aleksandra Rożnieckiego. Później uroczyście wjechał ks. Poniatowski, któremu magistrat wręczył klucze do miasta i złożył przysięgę wierności cesarzowi Napoleonowi. Samo przejęcie miasta utrudniały wcześniej stacjonujące tutaj oddziały rosyjskie, ale nie doszło do rozlewu krwi[4].

Oznaczało to włączenie Krakowa do napoleońskiej Europy. Prowizoryczną władzę nad miastem objął, w imieniu Napoleona, Rząd Centralny Obojga Galicji[5]. Faktycznie większą rolę odgrywała administracja wojskowa Księstwa Warszawskiego, tym bardziej że w mieście znalazło się dowództwo armii polskiej z ks. Poniatowskim na czele.

Po zwycięskim zakończeniu kampanii wojennej nastąpiły rokowania uwieńczone zawarciem 14 października 1809 r. traktatu pokojowego w Schönbrunn, przyznającego Księstwu Warszawskiemu część ziem polskich zagarniętych przez Austrię podczas rozbiorów (tzw. Nowa Galicja)[6]. Oficjalnie także miasto Kraków włączono w obręb Księstwa Warszawskiego[7]. W ten sposób dawna stolica Piastów i Jagiellonów znalazła się w systemie polityczno-prawnym cesarstwa francuskiego[8].

O losach Krakowa i jego mieszkańców w Księstwie Warszawskim napisano już wiele, ale od ostatniej pracy zbiorowej poświęconej bezpośrednio tej problematyce

[4] M. Zgórniak, *Kraków a operacje wojenne Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego. Materiały Sesji Naukowej z okazji Dni Krakowa w roku 1988*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 1989, s. 24. Szerzej na temat przebiegu wojny i zdobycia Krakowa zobacz: *Rys historyczny kampanii odbytej w 1809 r. w Księstwie Warszawskim pod dowództwem księcia Józefa Poniatowskiego. Z dopełnieniami obejmującemi urzędowe akta, rozkazy dzienne, korespondencye, mowy i poezye*, Poznań 1869, s. 101–107, 117–118; B. Pawłowski, *Historia wojny polsko-austriackiej 1809 roku*, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2019 [reedycja wydania z 1935], *passim*.

[5] K. Krzos, *op. cit.*, s. 96–138.

[6] *Rys historyczny kampanii…*, s. 274–275; K.K. Daszyk, *„Odzyskujemy ojczyznę…". Galicjanie wobec przyłączenia ich kraju do Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Galicja w Księstwie Warszawskim. 200. rocznica*, red. H.W. Żaliński, H. Chudzio, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009, s. 31.

[7] M. Kallas, *Organy administracji terytorialnej…*, s. 13; W. Sobociński, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1964, s. 18; M. Baczkowski, *W cieniu napoleońskich orłów. Rada Municypalna Krakowa 1810–1815*, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica", Kraków 2010, s. 14.

[8] W okresie poprzedzającym wybuch wojny austriacko-francuskiej w 1809 r. pojawiły się różne koncepcje zgłaszane przez galicyjskich urzędników pochodzenia austriackiego, które miały mocniej związać szlachtę polską z monarchią Habsburgów i stać się podstawą do zawarcia swoistej ugody. Pojawiły się też propozycje prestiżowe dla Krakowa – m. in. przeniesienie stolicy ze Lwowa do Krakowa, a także koronacja cesarza na króla Galicji w Krakowie. Zob. M. Baczkowski, *Koncepcje ugody austriacko-polskiej w latach 1790–1815. Niezrealizowana szansa porozumienia?*, „Studia Historyczne" 2011, R. LIV, z. 2 (214), s. 136.

minęło już przeszło 30 lat[9]. Książka ta nie wyczerpuje tematu, w szczególności brak w niej całościowego ujęcia problematyki prawnoustrojowej dotyczącej Krakowa w tym okresie. W związku z tym w pełni uzasadniony jest powrót do przeszłości tego miasta z początków XIX w., aby spojrzeć na zmiany prawnoustrojowe, jakie w nim zaszły w latach 1809–1815, z uwzględnieniem także najnowszych ustaleń polskiej historiografii oraz źródeł drukowanych dostępnych w zasobach internetowych[10]. Niniejszy artykuł, pomimo braku nowatorstwa, stanowi próbę przedstawienia tej problematyki w sposób uporządkowany i zaktualizowany. Jest to, jak dotąd, jedyne opracowanie przedstawiające kompleksowo, a zarazem syntetycznie zmiany prawnoustrojowe, które dotknęły „napoleoński" Kraków.

2

Dnia 9 czerwca 1810 r. w Warszawie Fryderyk August wydał dekret o uznaniu Krakowa za miasto wolnohandlowe[11], który wszedł w życie z końcem tegoż roku. Pojawiła się więc nowa, dotąd niespotykana nazwa „wolne handlowe miasto Kraków"[12]. W aktach urzędowych używano też określenia „wolno-handlowe miasto Kraków". Nazwa ta zastąpiła stosowaną w okresie przedrozbiorowym tytulaturę „Stołeczne Królewskie Miasto Kraków", a następnie po włączeniu do Austrii (1796) „k.k. Provinzial Hauptstadt Krakau" lub od (1803 r.) „konigliche Hauptstadt Krakau". Nowa nazwa obowiązywała do października 1815 r., gdy oficjalnie rozpoczęło swe istnienie „Wolne, Niepodległe i Ściśle Neutralne Miasto Kraków i jego Okręg".

---

[9] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego. Materiały Sesji Naukowej z okazji Dni Krakowa w roku 1988*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 1989. Z szerszej perspektywy wpływ włączenia Galicji do Księstwa Warszawskiego przedstawiono w pracy zbiorowej: *Galicja w Księstwie Warszawskim. 200. rocznica*, red. H.W. Żaliński, H. Chudzio, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009.

[10] Cennym źródłem informacji na temat składu osobowego organów administracyjnych i sądowych działających w Księstwie Warszawskim, w tym w departamencie krakowskim, powiecie krakowskim oraz krakowskiej municypalności w latach 1809–1815, są źródła drukowane, dostępne w internetowych bibliotekach cyfrowych: *Kalendarzyk polityczny na rok 1810*; *Kalendarzyk polityczny pijarski na rok 1811*; *Kalendarzyk polityczny pijarski na rok przestępny 1812*; *Kalendarzyk polityczny pijarski na rok 1814.*

[11] Był to chyba jedyny dekret królewski wydany „za wysłuchaniem naszej Rady Ministrów", Dziennik Praw [Księstwa Warszawskiego] [dalej: Dz.P.K.W.], t. 2, s. 222–223; zob. J.M. Małecki, *Kraków jako wolne miasto handlowe*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego…*, s. 39.

[12] *Ibidem*, s. 33; B. Grochulska, *Handel zagraniczny Księstwa Warszawskiego. Z badań nad strukturą gospodarczą*, PWN, Warszawa 1967, s. 158–159.

Przyznanie Krakowowi statusu miasta wolnohandlowego stanowiło próbę wyjścia z jego trudnej sytuacji gospodarczej. Inicjatywę w tym zakresie wykazali miejscowi notable, tj. znani krakowscy kupcy, a zarazem starsi Kongregacji Kupieckiej: Ksawery Bajer, Jakub Mączeński, Antoni Morbitzer i Piotr Steinkeller. Wspierani byli także przez Hugona Kołłątaja. Ważną rolę w tym zakresie odegrał również ówczesny intendent magistratu, Michał Kochanowski, który 27 stycznia 1810 r. w imieniu miasta oraz grona kupieckiego zgłosił tę propozycję i negocjował ją z władzami centralnymi.

Choć akt ten nie przyniósł doraźnie miastu spodziewanych profitów z powodu niepewnej sytuacji politycznej oraz kolejnych kampanii wojennych, to jednak stanowił efekt aktywności najbardziej przedsiębiorczych mieszkańców, tj. członków krakowskiej kongregacji, którzy w następnych latach zasilili w znacznym stopniu krakowską Radę Municypalną[13]. Po włączeniu do Księstwa Warszawskiego, Kraków znów stał się miastem nadgranicznym, co bezpośrednio mogło zwiększyć jego szanse na rozwój gospodarczy. W Księstwie znalazł się także skrawek terytorium na prawnym brzegu Wisły (obejmujący nie tylko Podgórze, ale także pas od Wieliczki po Skawinę), dający dostęp do salin wielickich stanowiących kondominium austriacko-warszawskie[14].

Na krótki czas, tj. od lutego do maja 1813 r., Kraków stał się faktyczną stolicą Księstwa Warszawskiego, kiedy to nastąpił *exodus* władz z Warszawy. To tutaj obradowała Rada Ministrów Księstwa Warszawskiego, a także Rada Generalna Konfederacji Królestwa Polskiego, tu prowadzono politykę zagraniczną, mającą zapewnić utrzymanie politycznego bytu państwa polskiego[15]. Przygotowywano się także na kontrofensywę cesarza Francuzów. Tutaj również ks. Poniatowski reorganizował armię, m.in. utworzył trzy szwadrony „krakusów". Według planów

[13] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 20–21; J. M. Małecki, *op. cit.*, s. 37.

[14] Na ten temat, zobacz np. R.W. Kowalczyk, *„Polityka solna" w Księstwie Warszawskim w latach 1807–1815*, „Przegląd Historyczny" 2009, t. 100, z. 4, s. 761–780; R. Kłosowicz, *Wieliczka i jej żupa solna w okresie dwuwładzy Księstwa Warszawskiego i cesarstwa austriackiego w latach 1809–1813*, [w:] *Galicja w Księstwie Warszawskim…*, s. 173–188.

[15] Dnia 19 lutego 1813 r. do Krakowa przybyła Rada Ministrów, nieco później – głównodowodzący wojskami Księstwa Warszawskiego ks. Józef Poniatowski. Do miasta przyjechało też wiele osób z Warszawy, w tym arystokraci oraz francuski ambasador Louis Pierre Édouard Bignon, który prowadził w nowych realiach politykę jak najbardziej korzystną dla Napoleona. 12 maja 1813 r. w Podgórzu ostatni raz obradowała Rada Ministrów Księstwa Warszawskiego, zob. J. Czubaty, *op. cit.*, s. 514, 518, 520–522; M. Zgórniak, *op. cit.*, s. 30; H. Chudzio, *Kraków „stolicą" Księstwa Warszawskiego. Ostatnie miesiące potylżyckiego państwa*, [w:] *Kraków. Studia z dziejów miasta. W 750. rocznicę lokacji*, red. J. Rajman, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2007, s. 132–134, 135.

Napoleona „krakusi" mieli być „polskimi kozakami" pod dowództwem generała Jana Weyssenhoffa[16].

3

W czasach austriackich (1775–1809) pod względem administracyjnym obszar miasta Krakowa dzielił się na cztery dzielnice zwane Wydziałami. Po włączeniu miasta w obręb Księstwa Warszawskiego zlikwidowano dzielnicę Piasek. Dnia 9 czerwca 1810 r. wcielono do Krakowa nową dzielnicę w postaci dotychczas samodzielnego miasta Podgórza, leżącego na przeciwnym brzegu Wisły. Była to przełomowa zmiana, gdyż pierwszy raz w dziejach miasto Kraków obejmowało tereny leżące po obu stronach Wisły. W rezultacie tych zmian Kraków nadal dzielił się na cztery dzielnice, ale w nowym układzie. Na lewym brzegu Wisły znajdowały się: 1. Śródmieście, 2. Kazimierz ze Stradomiem, 3. Kleparz, Piasek i Czarna Wieś, a na prawym brzegu Wisły: 4. Podgórze. Dla celów wyborczych Kraków podzielono też na cztery zgromadzenia gminne[17]. Poza granicami administracyjnymi miasta, przez cały okres jego przynależności do Księstwa Warszawskiego, znajdowały się folwarki i nieruchomości należące do Krakowa: Dąbie z Beszczem, Piaski, Szlak i Kawiory oraz wieś Grzegórzki[18]. Decyzja o przyłączeniu Podgórza miała doniosłe, ale niestety krótkotrwałe znaczenie. Doszło nie tylko do rozrostu terytorialnego Krakowa, ale również do wzrostu liczby jego mieszkańców. Według spisu z 1810 r. Kraków liczył 1586 domów, zamieszkałych przez 23 612 osoby, z czego 21,2% stanowili Żydzi. Ludność Podgórza wynosiła wówczas 1733 mieszkańców. Wraz z nową dzielnicą miasto liczyło więc 25 345 osób[19]. Kraków znalazł się także w IV okręgu wojskowym z siedzibą w Radomiu, pozostającym pod dowództwem gen. Michała Sokolnickiego[20]. Poszerzenie terytorium miasta przyczyniło się to również do wzmocnienia jego sytuacji gospodarczej. Niestety już w maju 1813 r. sytuacja uległa zmianie. Do lewobrzeżnego Krakowa weszły rosyjskie wojska okupacyjne, a obszar Podgórza został czasowo zneutralizowany. W praktyce spowodowało to zerwanie więzi między obydwoma częściami miasta, tym bardziej że po ustaniu zawieszenia broni Podgórze w sierpniu tego roku znalazło się pod okupacją austriacką. Formalna łączność Podgórza z resztą Krakowa przetrwała aż

[16] *Ibidem*, s. 27, 137, 147.

[17] A. Chmiel, *Ustrój Miasta Krakowa w XIX wieku (w zarysie)*, [w:] *Kraków w XIX w.*, t. 1, Kraków 1932, s. 95 (Biblioteka Krakowska nr 72).

[18] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 17.

[19] *Ibidem*, s. 15.

[20] M. Zgórniak, *op. cit.*, s. 24.

do uchwał kongresu wiedeńskiego w maju 1815 r., ale w praktyce przestała istnieć już dwa lata wcześniej.

4

4.1. Fryderyk August na mocy dekretu z dnia 7 grudnia 1809 r. przyłączył do Księstwa Warszawskiego nowe nabytki terytorialne, obejmujące również Kraków[21]. Do czasu ustabilizowania się sytuacji politycznej na tym terytorium oraz wprowadzenia na nim porządku konstytucyjnego zdecydowano o utrzymaniu dotychczasowej administracji i sądownictwa, z tą tylko różnicą, że podporządkowano je władzom centralnym Księstwa. Proces unifikacji obu części składowych Księstwa w tym zakresie trwał jednak nadspodziewanie długo i praktycznie zakończył się dopiero w 1812 r.[22]. Dopiero wtedy w pełni zaprowadzono na tym terenie francuskie normy ustrojowe wynikające z konstytucji z 22 lipca 1807 r. oraz inne instytucje i rozwiązania prawne Księstwa Warszawskiego[23]. Szczególne, a zarazem i symboliczne znaczenie miało wprowadzenie w Krakowie Kodeksu Napoleona, co nastąpiło 15 sierpnia 1810 r. – w dzień urodzin cesarza Francuzów[24].

Pierwszy krok w kierunku unifikacji prawnoustrojowej wyznaczyły dekrety królewskie z 24 lutego[25] oraz 17 kwietnia 1810 r.[26]. Pierwszym z nich wprowadzono konstytucję z 1807 r. na terenie Galicji Zachodniej, a drugim wprowadzo-

---

[21] *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, t. 2: 1809–1810, oprac. W. Bartel, J. Kosim, W. Rostocki, PWN, Warszawa 1964, nr 145, s. 101.

[22] Status ziem byłego zaboru austriackiego wcielonych do Księstwa był przedmiotem rozbieżnych ocen. Polskie środowisko ziemiańskie z byłej Galicji, ze S. Zamoyskim na czele, późną jesienią 1809 r. wsparte przez grupę dawnych jakobinów z Księstwa, oponentów systemu napoleońskiego, opowiadało się za wyodrębnieniem tych ziem w ramach Księstwa. Z kolei przedstawiciele władz naczelnych popierali pełną unifikację. Doprowadziło to do opóźnienia procesu scalania starych i nowych terenów Księstwa, zob. W. Sobociński, *op. cit.*, s. 24. Książę Warszawski reagował na zaistniałą sytuację opieszale, co przedłużało trwanie tymczasowej administracji na obszarze nowo pozyskanych ziem, także po zawarciu traktatu pokojowego w Schönbrunn, zob. K. Krzos, *op. cit.*, s. 251–285; M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 44.

[23] *Ibidem*, s. 44, 284–288.

[24] Wprowadzono też prawo hipoteczne, notariat, prokuraturę i adwokaturę oparte na francuskich rozwiązaniach prawnych, *ibidem*. Zob. także: D. Malec, *Wprowadzenie Kodeksu Napoleona w Departamencie Krakowskim Księstwa Warszawskiego w świetle relacji „Gazety Krakowskiej"*, [w:] *Regnare, gubernare, administrare. Prawo i władza na przestrzeni wieków. Prace dedykowane profesorowi Jerzemu Malcowi z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. A. Dziadzio, S. Grodziski, Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2012, s. 89–102.

[25] Dz.P.K.W., t. 2, nr 16, s. 129–132.

[26] *Ibidem*, s. 143–150.

no w niej podział na 4 departamenty, 40 powiatów i 26 zgromadzeń gminnych. Podstawą podziału terytorialnego były ustalenia specjalnej komisji, która miała działać w ścisłym porozumieniu z dotychczasowymi władzami lokalnymi oraz przedstawicielami ludności[27].

W rezultacie tych zmian utworzono m.in. departament krakowski ze stolicą w Krakowie. Obejmował on część Nowej Galicji oraz część Nowego Śląska (powiat pilicki i lelowski, wyłączone z departamentu kaliskiego)[28]. Na czele departamentu stał prefekt podległy służbowo ministrowi spraw wewnętrznych, ale zobowiązany do wykonywania rozkazów każdego z ministrów[29]. W departamencie krakowskim początkowo prefektem został książę Henryk Lubomirski, który nominację odebrał 17 kwietnia 1810 r., a po jego rezygnacji, dnia 5 września 1810 r. – hrabia Stanisław Wodzicki[30]. Powołano też radę prefekturalną (pełniącą funkcję pierwszej instancji sądownictwa administracyjnego) oraz radę departamentową (pełniącą funkcję organu samorządowego[31]). Utworzono też prefekturę, jako aparat pomocniczy prefekta, której rola w 1812 r. wzrosła w związku z rozpoczęciem od 1 czerwca wydawania Dziennika Departamentowego Krakowskiego[32]. Obok warszawskiego odgrywał on ważną rolę informacyjną, uzupełniającą w stosunku do drukowanych tam gazet ogólnoinformacyjnych[33]. Prefektura krakowska wydawała też w Krakowie „Zbiór Pism Tyczących się Powstania Królestwa Polskiego", który wychodził raz w tygodniu od 30 lipca do 26 listopada 1812 r.[34]. W okresie okupacji rosyjskiej od 1813 r. władze departamentowe podporządkowane zostały tymczasowemu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, działającemu z ramienia rosyjskiej Rady Najwyższej Narodowej.

Na mocy dekretu z 17 kwietnia 1810 r. departament krakowski podzielony został na 11 powiatów i zgromadzeń gminnych. Wśród nich utworzono też powiat krakowski ze stolicą w Krakowie[35]. Powołano podprefekta i radę powiatową.

---

[27] *Ibidem*.

[28] *Ibidem*, s. 149.

[29] Dz.P.K.W., t. 1, nr 8, s. 165–186.

[30] W. Sobociński, *op. cit.*, s. 135. Według relacji S. Wodzickiego, Lubomirski z obawy „narażenia się dworowi austriackiemu, pod którym panowaniem miał dobra, nie śmiał dalej sprawować urzędu swego", cyt. za: T. Knopp, *Prefekci Księstwa Warszawskiego. Przyczynek do portretu zbiorowego*, „Studia Historyczne" 2012, R. LV, z. 3–4, s. 367.

[31] Dz.P.K.W., t. 2, nr 23, s. 431–433; nr 16, s. 148–149.

[32] M. Kallas, *„Dziennik Departamentowy Krakowski" (1812–1815) na tle wydawnictw urzędowych z czasów Księstwa Warszawskiego*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego" 1972, t. 11, z. 3, s. 317–327.

[33] *Ibidem*, s. 317.

[34] *Ibidem*, s. 318.

[35] Dz.P.K.W., t., 2, nr 16, s. 145.

4.2. W samym Krakowie reorganizacja administracji miejskiej również była utrudniona, przebiegała w praktyce dwuetapowo i trwała kilka lat.

Pierwszy etap obejmował okres przejściowy, który wiązał się z natychmiastowymi zmianami wprowadzonymi zaraz po zajęciu Krakowa przez wojska Księstwa Warszawskiego, tj. 15 lipca 1809 r. Od razu nastąpiło przejście całej korespondencji urzędowej z języka niemieckiego na język polski[36]. Później język polski wrócił też do szkół i sądownictwa. Ks. Poniatowski mianował Michała Kochanowskiego na intendenta magistratu, który do lata 1810 r. pełnił funkcję swoistego nadzorcy urzędników miejskich[37]. Natychmiast rozpoczął się także proces polonizacji personelu organów administracyjnych, przy formalnym utrzymaniu austriackich norm ustrojowych dotyczących krakowskich urzędów i instytucji. Nowe władze państwowe kierowały się przy tym nie tyle dobrem nowo zdobytych terenów, ile racją stanu Księstwa Warszawskiego[38]. Najważniejszą z nich było utrzymanie i dalsza rozbudowa polskiej armii, co miało szczególne znaczenie podczas trwającej kilka miesięcy niepewności wojennej.

W dniu 30 grudnia 1809 r. na sesji magistratu krakowskiego obecni byli oprócz urzędników przedstawiciele ludności miejskiej pod przewodnictwem Benedykta Kubeckiego: Franciszek Bajer, Wojciech Bartynowski, Antoni Morbitzer i Jakub Mączeński[39]. W 1810 r. funkcjonowało dorywcze ciało doradcze określane mianem „Gminnych Reprezentantów Miasta", które wykazywało inicjatywę w różnych sprawach miejskich[40]. Poza tym niektóre sprawy lokalne (w obrębie jednej dzielnicy – „gminy"), rozpatrywane były na zebraniach „gminnych" (dotyczących Wydziałów, czyli dzielnic), które stanowiły namiastkę instytucji samorządowych[41]. Pod względem formalnym nieistniejącą Radę Municypalną zastępował w 1810 r. tymczasowo magistrat krakowski[42].

Szybkie zmiany personalne, już od 19 lipca 1809 r., nastąpiły też w krakowskiej Dyrekcji Policji. Nowym dyrektorem 20 sierpnia został Adam Czapski. Utrzymano dotychczasową strukturę, tj. Intendencję Policji oraz Dyrekcję Policji, pozostawio-

[36] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 22.

[37] *Ibidem*, s. 23.

[38] *Ibidem*, s. 14.

[39] *Ibidem*, s. 47; idem, *Kraków jako ośrodek wspomagający wielką armię podczas wyprawy na Rosję w 1812 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2013, t. 140, z. 1: *Rok 1812. Studia z dziejów polityczno-militarnych*, s. 85–95.

[40] Na sesji 12 września 1810 r. wystosowało petycję do ministra spraw wewnętrznych w sprawie obsady personalnej magistratu, a dwa dni później dokonało komisyjnie lustracji stanu oświetlenia krakowskiego, zob. M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 47.

[41] *Ibidem*.

[42] *Ibidem*.

no też na dotychczasowych stanowiskach komisarzy policji, urzędników i komendanta straży. Dopiero na mocy rozporządzenia ministra wojny ks. Poniatowskiego z 23 stycznia 1810 r. zadania policyjne przekazano krakowskiemu magistratowi (w tym sprawy z miasta Podgórza), do nowo utworzonego biura policyjnego, a poza miastem – władzom powiatowym[43]. Utworzono też krakowską Gwardię Narodową, początkowo złożoną z kupców i rzemieślników wyposażonych w karabiny, która z dniem 2 października 1811 r. rozpoczęła służbę w departamencie krakowskim i samym Krakowie, osiągając z czasem liczbę 1000 gwardzistów[44].

Dnia 1 grudnia 1810 r. stanowisko prezydenta miasta Krakowa z nominacji królewskiej objął Stanisław Kostka Zarzecki – pełnił urząd do 2 listopada 1815 r. Prezydent municypalny Krakowa sprawował całą władzę administracyjną w mieście, do pomocy przydzielono mu trzech ławników mianowanych przez ministra spraw wewnętrznych. Podlegał prefektowi departamentu krakowskiego, czyli władzy rządowej, i sprawował dozór policyjny przy pomocy intendentów policji. Ławnikiem zastępującym prezydenta (wiceprezydentem) został Walery Bartsch.

Z kompetencji magistratu wyłączono sprawy sądowe, ograniczając jego funkcje do zadań administracyjnych, policyjnych i ekonomicznych[45]. W pozostałym zakresie utrzymano w przeważającej części prawodawstwo administracyjne z czasów austriackich (rozporządzenia rządu austriackiego, dekrety gubernium lwowskiego), kierując się zasadą, że jeśli dany akt nie został wyraźnie odwołany przez władze Księstwa Warszawskiego, to nadal obowiązuje. W związku z tym do tych przepisów odwoływały się władze miejskie, a nawet prefekt departamentu krakowskiego w razie konieczności ustosunkowania się do najrozmaitszych sporów i konfliktów między mieszkańcami Krakowa[46].

W 1810 r. powołano też Zastępczą Radę Municypalną jako namiastkę samorządu miejskiego[47]. Było to działanie nadzwyczajne, wykraczające poza literę prawa, wynikające z faktu, że Kraków był drugim co do wielkości miastem Księstwa, a nadanie mu statusu „municypalności" zgodnie z konstytucją odwlekało się w czasie. Reorganizacja władz miejskich zakończyła się 30 grudnia 1810 r. wraz z uroczystą instalacją mianowanych urzędników. Samodzielność nowego

[43] Służba policyjna, choć stała się integralną częścią krakowskiego magistratu, sporządzała akta pod nazwą „Dyrekcja Policji", a czasem „Urząd Policyjny". Od sierpnia 1810 r. akta wychodzące z Dyrekcji Policji podpisywane były przez J. Mieroszewskiego, mianowanego zastępcą prezydenta miasta, zob. J. Władykowa, *Inwentarz zespołu akt: Urząd Policji miasta Krakowa z lat 1809–1811*, [mps], 1952, s. 1–3, Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział III.

[44] W. Namysłowski, *Milicya Wolnego Miasta Krakowa 1815–1846*, Kraków 1913, s. 9–12.

[45] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 24.

[46] *Ibidem*, s. 25.

[47] *Ibidem*, s. 14.

magistratu była znacznie ograniczona, gdyż decyzje prezydenta podlegały zatwierdzeniu przez prefekta departamentu, który sprawował nadzór nad wszelkimi organami władzy na obszarze swego departamentu. Decyzje prefekta podlegały jeszcze akceptacji ministra spraw wewnętrznych, co było świadectwem daleko posuniętej centralizacji państwa i ingerencji centralnych organów władzy w najdrobniejsze sprawy[48].

Drugi etap reorganizacji władz miejskich związany był z uznaniem Krakowa za „municypalność", co nastąpiło w 1812 r., oraz z powołaniem miejskich organów samorządowych zgodnych z wzorcem konstytucyjnym. Wybory kandydatów na członków Rady Municypalnej odbyły się jesienią 1811 r., a jej powołanie nastąpiło wiosną 1812 r. Pierwsze posiedzenie odbyło się dnia 13 kwietnia 1812 r. w izbie sądowej na starym ratuszu[49]. Przewodniczącym Rady został A. Morbitzer[50].

Krakowska Rada Municypalna składała się z 30 osób, a do jej kompletu potrzeba było 2/3 liczby członków. Prezesa i sekretarza wybierano spośród członków Rady. Zbierała się zasadniczo tylko trzy razy do roku, tj. 1 grudnia w sprawie finansów miasta, i w dwóch terminach: 1 kwietnia i 1 października w sprawach dotyczących własności miejskiej, koniecznych remontów infrastruktury, ochrony przeciwpożarowej, szkolnictwa miejskiego. Dodatkowo mogła zebrać się na wezwanie prefekta departamentu – w razie potrzeby rozkładu ciężarów publicznych przedłożonych przez radę powiatową[51].

Jednym z głównych zadań Rady Municypalnej, wykonywanym wszakże niechętnie, była praca nad zapewnieniem oddziałom wojskowym, stacjonującym w mieście i okolicach, odpowiedniego zaopatrzenia i wyżywienia. Dotyczyło to zarówno Gwardii Narodowej, wojska polskiego, jak i później rosyjskich wojsk okupacyjnych. Rada nie mogła się od tego uchylić, gdyż groziło to nałożeniem przymusowej egzekucji wojskowej na miasto. Na wniosek prefekta Rada dokonywała szczegółowego rozkładu podatków i liwerunków narzuconych na miasto, rozpisywała przymusowe „składki" na konkretne potrzeby wojskowe, debatowała nad faktycznymi możliwościami finansowymi miasta oraz występowała z petycjami o zmniejszenie świadczeń i podatków miejskich przeznaczonych na cele militarne.

Rada Municypalna mogła również podawać prefektowi departamentu zażalenia względem dostrzeżonych uchybień w postępowaniu prezydenta municypalnego.

[48] *Ibidem*, s. 25; M. Kallas, *Organy administracji terytorialnej…*, s. 15–20, 116–117.

[49] W. Sobociński, *op. cit.*, s. 138; M. Kallas, *Organy administracji terytorialnej…*, s. 114–115.

[50] M. Baczkowski, *Antoni Morbitzer jako prezes Krakowskiej Rady Municypalnej (1812–1815)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2013, t. 140, z. 3, s. 267–277.

[51] A. Chmiel, *op. cit.*, s. 96–97.

W okresie okupacji rosyjskiej, która trwała ponad 2 lata, władze miejskie – w tym prezydent municypalny i Rada Municypalna – nadal działały, ale pod zwierzchnictwem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, podporządkowanego rosyjskiej Radzie Najwyższej Narodowej. Utrzymanie ich działalności było dla władz rosyjskich korzystne, gdyż – wykazując lojalność wobec władz okupacyjnych – nie stanowiły dla niej żadnego zagrożenia (pomimo pronapoleońskich sympatii niektórych radnych). W związku z tym nie ingerowano w bieżące zarzadzanie w krakowskiej municypalności. Było to również świadome działanie propagandowe, aby nie zniechęcać mieszkańców Krakowa do tymczasowej administracji rosyjskiej. Co ciekawe, ostatnie posiedzenie Rady Municypalnej miało miejsce 9 listopada 1815 r., czyli już po podjęciu decyzji o ustanowieniu Wolnego Miasta Krakowa. W listopadzie 1815 r. funkcje Rady Municypalnej oraz prefektury departamentu krakowskiego przejąć miała tymczasowo Komisja Organizacyjna, ale w praktyce nie odegrała ona większej roli w tym zakresie, gdyż już dnia 20 listopada odbyło się pierwsze posiedzenie Senatu Rządzącego Wolnego Miasta Krakowa, który zajął się tworzeniem nowego systemu zarządu miejskiego i ogólnopaństwowego[52].

Przyłączenie Krakowa do Księstwa Warszawskiego pociągnęło za sobą również zmiany w organizacji i nadzorze nad krakowską edukacją. Dnia 1 kwietnia 1810 r. zwierzchnictwo nad szkolnictwem w nowo przyłączonych departamentach przejęła warszawska Izba Edukacyjna. Natomiast nadzór nad szkołami w samym Krakowie powierzono Szkole Głównej Krakowskiej[53]. W 1811 r. gimnazjum krakowskie (Nowodworskiego), które już 18 listopada 1809 r. rozpoczęło swoją działalność jako szkoła polska, otrzymało nazwę Szkoły Departamentowej Krakowskiej. Po raz pierwszy w polskim szkolnictwie wyodrębniono też m.in. język polski oraz historię Polski jak osobne przedmioty nauczania[54].

Niestety reforma edukacji w Krakowie przebiegała w cieniu niekończących się zatargów i utarczek pomiędzy Szkołą Główną Krakowską a Izbą Edukacyjną. Szczególnie negatywnie wpływało to na tę Szkołę, która nie mogła się rozwijać i podnieść z upadku z okresu zaboru austriackiego. Nie miała też absolutnie żadnych szans na konkurowanie z warszawską Szkołą Prawa i Administracji. Choć nie udało się przywrócić mu dawnej świetności, to sukcesem była całkowita jej repolonizacja i próby reformy, w tym również Wydziału Prawa, który na podstawie

[52] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 60–61.

[53] Od 31 stycznia 1811 r. nadzór nad szkołami przejął Dozór Departamentowy, zob. R. Dutkowa, *Szkolnictwo Krakowa w czasach Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego…*, s. 50.

[54] Szkoła elementarna św. Barbary w Krakowie przekształcona została w szkołę wydziałową. Utworzono też cztery nowe szkoły parafialne. Łącznie na terenie Krakowa było ich sześć. Działały też pensje dla dziewcząt oraz jedna dla chłopców, zob. *ibidem*, s. 52–57.

Urządzenia z 5 sierpnia 1814 r. po raz pierwszy w dziejach nazwany został Wydziałem Prawa i Administracji. Poza tym krakowska uczelnia była jedyną, która mogła nadawać stopnie naukowe[55].

4.3. W Krakowie doszło też do reorganizacji sądownictwa w oparciu o wzorce obowiązujące w Księstwie Warszawskim. Utworzono sąd pokoju w Krakowie, podzielony na dwa wydziały: pojednawczy i sporny (oba dla spraw cywilnych) w składzie: dwóch sędziów pokoju, dwóch podsędków, dwóch pisarzy, dwóch podpisarzy, dwóch burgrabiów i personel kancelaryjny[56]. Utworzono też sąd policji prostej (dla spraw karnych). Poważniejsze sprawy karne rozpatrywał sąd kryminalny podsędkowski, tzw. wydział policji poprawczej obwodu krakowskiego, a najcięższe sprawy karne należały do sądu kryminalnego departamentu krakowskiego (właściwego również dla departamentu radomskiego). W Krakowie działał też Trybunał Cywilny I Instancji departamentu krakowskiego. Od 24 marca 1812 r. w Krakowie funkcjonował też trybunał handlowy, który był właściwy dla departamentu krakowskiego i radomskiego[57].

5

Pomimo wprowadzenia w Krakowie nowoczesnego Kodeksu Napoleona, który nie przewidywał ograniczenia praw z powodu wyznawanej religii, los ludności żydowskiej w tym mieście nie poprawił się, a nawet uległ pogorszeniu. Stosowano w stosunku do niej dekret z 7 września 1808 r. o pozbawieniu ich praw politycznych (zawieszono je na 10 lat)[58] oraz z 19 listopada 1808 r. o zakazie nabywania dóbr ziemskich[59]. Dodatkowo na mocy dekretu ministra spraw wewnętrznych z dnia 3 lutego 1811 r. oraz reskryptu prefekta krakowskiego z 30 kwietnia 1811 r. zabroniono Żydom mieszkać oraz prowadzić działalność gospodarczą w odległości bliższej niż 300 sążni od Krakowa w granicach okopów (ograniczenie nie dotyczyły dzielnicy żydowskiej). Z kolei na mocy dekretu z 29 stycznia 1812 r. Żydzi zostali zwolnieni z poboru do armii (a także do Gwardii Narodowej w zamian za

[55] P. Cichoń, *Początki nauczania administracji w Księstwie Warszawskim*, [w:] *W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana profesorowi Marianowi Kallasowi*, red. S. Godek, D. Makiłła, M. Wilczek-Karczewska, InterLeones Halina Dyczkowska, Warszawa 2010, s. 216, 218.

[56] *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego…*, t. 2, nr 276, s. 185.

[57] *Ibidem*, s. 186; W. Sobociński, *op. cit.*, s. 246.

[58] Z. Filipiak, *Ograniczenia praw politycznych i cywilnych ludności żydowskiej w Księstwie Warszawskim*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2010, t. VI, s. 9.

[59] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 134.

opłacenie dodatkowego podatku w wysokości 700 tys. złp rocznie). Było to wyraźnym dowodem utrzymywania się stanowej odrębności ludności żydowskiej. Aby kontrolować ludność żydowską, przyjęto jedynie obowiązek prowadzenia dla niej odrębnych ksiąg metrykalnych, ale nie narzucono obowiązku noszenia przez nich nazwisk. Poza tym nie kontynuowano procesu reorganizacji gminy zapoczątkowanego patentem cesarza Józefa II. W konsekwencji krakowska gmina żydowska powróciła do modelu, jaki obowiązywał w czasach przedrozbiorowych, i zarządzana była przez autonomiczny kahał, który po raz pierwszy wybrany został przez członków gminy w 1810 r.[60].

Na mocy dekretu królewskiego z 19 marca 1812 r., wzorowanego na rozwiązaniach warszawskich, wyznaczono na nowo obszar zamieszkania oraz prowadzenia handlu dla krakowskich Żydów. W stosunku do czasów austriackich był on nieco szerszy – Żydom zezwolono na osiedlenie się na obszarze całego Kazimierza, a więc również w chrześcijańskiej części Kazimierza z wyjątkiem ul. Krakowskiej. Jedynie Żydzi zasymilowani i wykształceni mogli zamieszkać w innych częściach miasta[61].

Kolejne obostrzenia wprowadzał dekret z 30 października 1812 r., który zakazał prowadzenia wyszynku alkoholu przez Żydów, a także zamieszkania ich w karczmach i browarach, począwszy od 1 lipca 1814 r. Ograniczono też imigrację Żydów do Księstwa Warszawskiego wyłącznie do osób zamożnych i częściowo zasymilowanych oraz fachowców. W praktyce sytuację gospodarczą Żydów pogarszało też uznanie przez władze departamentowe za obowiązującą części ustawodawstwa austriackiego, które nie dopuszczało ich do handlu wieloma towarami w dzielnicach chrześcijańskich[62].

6

Wojna austriacko-francuska z 1809 r. zmieniła przynależność państwową miasta Krakowa, które niespodziewanie znalazło się w napoleońskiej Europie. Jego dalsze losy w nieodległej przyszłości determinowane były głównie wynikami kolejnych kampanii wojennych. Pod „berłem Napoleona" w Krakowie wprowadzono francuskie normy ustrojowe i prawne, a miasto stało się stolicą nowo utworzonych jednostek administracyjnych i siedzibą władz departamentu krakowskiego, powiatu krakowskiego i krakowskiej municypalności. To tutaj urzędował prefekt,

[60] A. Jakimyszyn, *Żydzi krakowscy w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Status prawny – przeobrażenia gminy – system edukacyjny*, Wydawnictwo Austeria, Kraków–Budapeszt 2008, s. 34.

[61] Z. Filipiak, *Ograniczenia praw politycznych…*, s. 23.

[62] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 134–135; Z. Filipiak, *Ograniczenia praw politycznych…*, s. 25.

podprefekt oraz prezydent municypalny. Tutaj działały kolegialne organy samorządowe: rada departamentowa, rada powiatowa i rada municypalna. Kraków stał się także siedzibą sądów i trybunałów, które swoją właściwością daleko wykraczały poza granice miasta. Niewątpliwym osiągnięciem w okresie samodzielności miasta (od października 1809 r. do maja 1813 r., gdy pozostawało ono w formalnym i faktycznym władaniu Księstwa Warszawskiego) była repolonizacja administracji, szkolnictwa, utworzenie samorządu miejskiego, nadanie mieszczaństwu praw politycznych i jego formalne równouprawnienie, wreszcie przyznanie Krakowowi praw miasta wolnohandlowego. Choć formalnie Księstwo Warszawskie przestało istnieć dnia 3 maja 1815 r.[63] na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego, to w Krakowie proklamacja nowego tworu państwowego, w postaci Wolnego, Niepodległego i Ściśle Neutralnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu, nastąpiła dopiero 18 października 1815 r. Jak słusznie wskazał Michał Baczkowski, datę tę można uznać za koniec napoleońskiej epoki z dziejów miasta[64].

Krótki okres przynależności Krakowa do Księstwa Warszawskiego mimo wszystko przyczynił się do przyśpieszenia rozwoju miasta. Efektem tego był polityczny i gospodarczy wzrost znaczenia Krakowa, który stał się oczkiem w głowie zaborców, zabiegających na kongresie wiedeńskim o włączenie go do swoich nabytków terytorialnych. Emancypacja Krakowa przyczyniła się finalnie do zmiany jego statusu i powstania nominalnej niezależności politycznej w postaci Wolnego Miasta Krakowa, a także doprowadziła do późniejszej koniunktury gospodarczej, wzrostu stanu liczebnego miasta w latach 1815–1845 o ponad 65%, a także rozwoju transportu, w tym rozpoczęcia budowy pierwszej linii kolejowej w 1844 r. prowadzącej na Górny Śląsk[65].

Z drugiej jednak strony nie można zapominać o tym, jakie skutki przyniosło wyzwolenie Krakowa spod dominacji austriackiej dla jego mieszkańców. Początkowy ogromny entuzjazm i nadzieje związane z przyłączeniem do Księstwa Warszawskiego[66] szybko zastąpiło rozczarowanie i skargi, a także postępujące zubożenie i spadek liczby mieszkańców w okresie 1808–1815 o ok. 15%. Stanowiło to

---

[63] Odezwa Fryderyka Augusta z 22 maja 1815 r. zwolniła obywateli Księstwa Warszawskiego – a więc i mieszkańców Krakowa – z przysięgi poddańczej, zob. A. Bereza, *Pozycja monarchy w Księstwie Warszawskim*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2012, t. 18, s. 20.

[64] M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 15.

[65] A. Jakimyszyn, *op. cit.*, s. 41.

[66] W świetle relacji wojskowych, lato i jesień 1809 r. były w Krakowie okresem niemal nieustannego karnawału, pełnego zabaw, parad militarnych i wszelkich możliwych rozrywek. Nie miało to jednak wiele wspólnego z rzeczywistymi warunkami bytowymi ludności cywilnej miasta, zob. M. Baczkowski, *W cieniu…*, s. 26; idem, *Kraków jako ośrodek wspomagający wielką armię…*, s. 86.

rezultat narastających problemów ekonomicznych wywołanych ogromnymi obciążeniami na rzecz wojska polskiego, samowoli administracji wojskowej i uciążliwych rekwizycji i poborów – zwłaszcza z 1809 r. (najpierw na rzecz armii austriackiej[67], a później – armii Księstwa Warszawskiego). W związku z tym w 1812 r. wizja kolejnej wojny nie napawała entuzjazmem ani krakowskich elit, ani jego mieszkańców, którzy niestety w okresie od maja 1813 r. do października 1815 r. ponownie znaleźli się pod okupacją rosyjską. Z takimi samymi problemami borykali się także krakowscy Żydzi[68]. Dodatkowo mieszkańcy Krakowa doświadczeni zostali przez powódź, która w sierpniu 1813 r. dotknęła dużą część miasta (m.in. zniszczyła dwa mosty).

Choć przynależność Krakowa do Księstwa Warszawskiego trwała zaledwie kilka lat, to ślady po niej pozostały do dziś. O wydarzeniach tych przypomina choćby dobrze znany obraz Michała Stachowicza *Wjazd księcia Józefa Poniatowskiego do Krakowa 15 lipca 1809 r.*[69]. Od 1810 r. z inicjatywy wiceprezydenta miasta Tomasza Krzyżanowskiego ponownie rozbrzmiewał hejnał krakowski z wyższej wieży kościoła Mariackiego. Można tu wspomnieć także o utworzeniu w 1811 r. placu Szczepańskiego, który stał się miejscem ćwiczeń Gwardii Narodowej (po wyburzeniu kościoła św. Szczepana oraz budynków pojezuickich). Na Zwierzyńcu do dziś istnieje Willa pod Lipkami (ul. Księcia Józefa 55), skąd ks. J. Poniatowski 8 maja 1813 r. wyruszał w swoją ostatnią w życiu podróż do Saksonii (wydarzenie to upamiętnia tablica pamiątkowa). Chyba najnowszym śladem w tym względzie jest nadanie w 2012 r. jednemu z krakowskich placów (przy ul. Powiśle 9, w sąsiedztwie Zamku Królewskiego na Wawelu) nazwy Wielkiej Armii Napoleona, na pamiątkę wyprawy Napoleona na Moskwę i stacjonowania w Krakowie V korpusu Wielkiej Armii.

Bibliografia

Materiały źródłowe

Dziennik Praw [Księstwa Warszawskiego], t. 2: [1810–1812].

Kalendarzyk polityczny pijarski na rok 1811.

Kalendarzyk polityczny na rok 1810.

[67] Szacuje się, że w Galicji Zachodniej w wyniku pięciu konskrypcji przeprowadzonych w latach 1796–1809 pozyskano 80 tysięcy poborowych, zob. J. Czubaty, *op. cit.*, s. 16.

[68] A. Jakimyszyn, *op. cit.*, s. 35; O zasadach kwaterunku wojskowego zob. Z. Filipiak, *Kwaterunek wojskowy w domach prywatnych Księstwa Warszawskiego. Regulacje prawne*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2011, t. IX, s. 216–219.

[69] Muzeum Narodowe w Krakowie, http://www.imnk.pl/gallerybox.php?dir=SU205 [dostęp: 11.07.2021].

Kalendarzyk polityczny pijarski na rok przestępny 1812.

Kalendarzyk polityczny pijarski na rok 1814.

Rys historyczny kampanii odbytej w 1809 r. w Księstwie Warszawskim pod dowództwem księcia Józefa Poniatowskiego. Z dopełnieniami obejmującemi urzędowe akta, rozkazy dzienne, korespondencye, mowy i poezye, Poznań 1869.

Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej, t. 2: 1809–1810, oprac. W. Bartel, J. Kosim, W. Rostocki, PWN, Warszawa 1964.

Władykowa J., *Inwentarz zespołu akt: Urząd Policji miasta Krakowa z lat 1809–1811*, [mps], 1952, s. 1–3, Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział III.

Opracowania

Baczkowski M., *W cieniu napoleońskich orłów. Rada Municypalna Krakowa 1810–1815*, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica", Kraków 2010.

Baczkowski M., *Koncepcje ugody austriacko-polskiej w latach 1790–1815. Niezrealizowana szansa porozumienia?*, „Studia Historyczne" 2011, R. LIV, z. 2 (214)

Baczkowski M., *Kraków jako ośrodek wspomagający wielką armię podczas wyprawy na Rosję w 1812 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2013, t. 140, z. 1: *Rok 1812. Studia z dziejów polityczno-militarnych*, s. 85–95.

Baczkowski M., *Antoni Morbitzer jako prezes Krakowskiej Rady Municypalnej (1812–1815)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2013, t. 140, z. 3, s. 267–277.

Bereza A., *Pozycja monarchy w Księstwie Warszawskim*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2012, t. 18, s. 9–21.

Chmiel A., *Ustrój Miasta Krakowa w XIX wieku (w zarysie)*, [w:] *Kraków w XIX w.*, t. 1, Kraków 1932 (Biblioteka Krakowska nr 72).

Chudzio H., *Kraków „stolicą" Księstwa Warszawskiego. Ostatnie miesiące potylżyckiego państwa*, [w:] *Kraków. Studia z dziejów miasta. W 750. rocznicę lokacji*, red. J. Rajman, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2007.

Czubaty J., *Księstwo Warszawskie (1807–1815)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego Warszawa 2011.

Cichoń P., *Początki nauczania administracji w Księstwie Warszawskim*, [w:] *W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana profesorowi Marianowi Kallasowi*, red. S. Godek, D. Makiłła, M. Wilczek-Karczewska, InterLeones Halina Dyczkowska, Warszawa 2010.

Daszyk K.K., *„Odzyskujemy ojczyznę…". Galicjanie wobec przyłączenia ich kraju do Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Galicja w Księstwie Warszawskim. 200. rocznica*, red. H.W. Żaliński, H. Chudzio, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009.

Dutkowa R., *Szkolnictwo Krakowa w czasach Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego. Materiały Sesji Naukowej z okazji Dni Krakowa w roku 1988*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 1989.

Filipiak Z., *Ograniczenia praw politycznych i cywilnych ludności żydowskiej w Księstwie Warszawskim*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2010, t. VI, s. 5–30.

Filipiak Z., *Kwaterunek wojskowy w domach prywatnych Księstwa Warszawskiego. Regulacje prawne*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2011, t. IX, s. 215–229.

Grochulska B., *Handel zagraniczny Księstwa Warszawskiego. Z badań nad strukturą gospodarczą*, PWN, Warszawa 1967.

Jakimyszyn A., *Żydzi krakowscy w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Status prawny – przeobrażenia gminy – system edukacyjny*, Wydawnictwo Austeria, Kraków–Budapeszt 2008.

Kallas M., *„Dziennik Departamentowy Krakowski" (1812–1815) na tle wydawnictw urzędowych z czasów Księstwa Warszawskiego*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego" 1972, t. 11, z. 3, s. 317–327.

Kallas M., *Organy administracji terytorialnej w Księstwie Warszawskim*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1975.

Kłosowicz R., *Wieliczka i jej żupa solna w okresie dwuwładzy Księstwa Warszawskiego i cesarstwa austriackiego w latach 1809–1813*, [w:] *Galicja w Księstwie Warszawskim. 200. rocznica*, red. H.W. Żaliński, H. Chudzio, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009.

Kowalczyk R.W., *„Polityka solna" w Księstwie Warszawskim w latach 1807–1815*, „Przegląd Historyczny" 2009, t. 100, z. 4, s. 761–780.

Krzos K., *Z księciem Józefem w Galicji w 1809 roku. Rząd Centralny Obojga Galicji*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1967.

Knopp T., *Prefekci Księstwa Warszawskiego. Przyczynek do portretu zbiorowego*, „Studia Historyczne" 2012, R. LV, z. 3–4, s. 357–370.

Malec D., *Wprowadzenie Kodeksu Napoleona w Departamencie Krakowskim Księstwa Warszawskiego w świetle relacji „Gazety Krakowskiej"*, [w:] *Regnare, gubernare, administrare. Prawo i władza na przestrzeni wieków. Prace dedykowane profesorowi Jerzemu Malcowi z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. A. Dziadzio, S. Grodziski, Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2012.

Małecki J.M., *Kraków jako wolne miasto handlowe*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego. Materiały Sesji Naukowej z okazji Dni Krakowa w roku 1988*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 1989.

Namysłowski W., *Milicya Wolnego Miasta Krakowa 1815–1846*, Kraków 1913.

Pawłowski B., *Historia wojny polsko-austriackiej 1809 roku*, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2019 [reedycja wydania z 1935].

Sobociński W., *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1964.

Zgórniak M., *Kraków a operacje wojenne Księstwa Warszawskiego*, [w:] *Kraków w czasach Księstwa Warszawskiego. Materiały Sesji Naukowej z okazji Dni Krakowa w roku 1988*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 1989.

Paweł Cichoń
dr hab., Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
https://orcid.org/0000-0001-8619-9839

Zmiany prawnoustrojowe w „napoleońskim" Krakowie w latach 1809–1815

Artykuł prezentuje zmiany prawnoustrojowe, jakie wprowadzono w Krakowie w okresie jego przynależności do Księstwa Warszawskiego (1809–1815). W tym czasie Kraków należał do „napoleońskiej" Europy. W artykule opisano zmiany urzędowej nazwy, statusu i podziału administracyjnego Krakowa, zmiany w administracji i sądownictwie, które bezpośrednio dotyczyły też Krakowa, a wynikały z wprowadzania w nim rozwiązań prawnych obowiązujących w Księstwie Warszawskim, opartych na wzorcach francuskich. Przedstawiono też status prawny ludności żydowskiej zamieszkującej w tym okresie w Krakowie. W zakończeniu wskazano na konsekwencje prawne, polityczne i społeczne przynależności Krakowa do Księstwa Warszawskiego.

Słowa kluczowe: Kraków, Księstwo Warszawskie, zmiany prawnoustrojowe, administracja, sądownictwo

Paweł Cichoń
Assistant Professor, Jagiellonian University in Kraków
https://orcid.org/0000-0001-8619-9839

Systemic and legal changes in "Napoleonic" Krakow in 1809–1815

The article presents the systemic and legal changes introduced in Kraków during its affiliation to the Duchy of Warsaw (1809–1815). At that time, Kraków belonged to the "Napoleonic" Europe. The article describes changes in the official name, status and administrative division of Kraków, changes in the administration and judiciary, which also directly affected Kraków, and resulted from the introduction of legal solutions in the Duchy of Warsaw, based on French standards. The legal status of the Jewish population living in Kraków at that time was also presented. At the end, the legal, political and social consequences of Kraków's membership in the Duchy of Warsaw were indicated.

Key words: Kraków, Duchy of Warsaw, the systemic and legal changes, administration, judiciary